

Lluís Duch, *L'exili de Déu*¹

On ha anat a parar Déu? On s'amaga el Déu de la tradició cristiana, que en èpoques no gaire llunyanes era omnipresent en la societat europea i ara sembla que hagi desaparegut? És possible encara trobar-lo d'alguna manera?

Lluís Duch, professor universitari i monjo de Montserrat, prou conegut i reconegut pels seus nombrosos i documentats estudis sobre qüestions fonamentals entorn de l'home, la cultura o la religió, acaba de publicar un petit llibre (a penes 90 pàgines en format de butxaca) on s'enfronta a interrogants com aquests i cerca de donar-hi una explicació i una resposta raonada. El seu breu escrit constitueix el destil·lat de múltiples lectures i de sòlides publicacions anteriors sobre el tema. Un dels seus valors és precisament que exposa de forma essencial i concreta el resultat d'elaborades reflexions pròpies i d'altri.

La tesi de partença és que "l'aguda crisi de les Esglésies del nostre temps és conseqüència directa... de la crisi de la *imatge* de Déu i, més concretament encara, de la imatge del Deu de la *tradició judeocristiana*" (p. 14). El fet que el cristianisme hagi difós i gairebé imposat una imatge "occidentalitzada" de Déu ha comportat que quan Europa ha deixat de ser el centre del món s'hagi produït una veritable "crisi de Déu" (J. B. Metz). De fet, Duch insisteix que "el que ara realment es troba immers en una crisi de dimensions gegantines és la imatge tradicional del Déu de la tradició judeocristiana" (p. 29).

Com que aquest fenomen no va acompanyat d'una desaparició de la religiositat, sinó més aviat al contrari, ha crescut el fenomen que molts qualifiquen de "religió sense Déu", i "la separació, cada dia clara i contundent, entre la qüestió de Déu i la de la religió" (p. 34). És significativa la proliferació dels anomenats "espirituals sense religió", tan ben il·lustrat pel recull d'entrevistes de Laia de Ahumada². Allò que abunda actualment és l'elaboració personal d'una "religió a la carta", una religió sense Déu i també sense comunitat, fins arribar a "la religió que té un sol fidel i un sol culte", que vol respondre "a la pregunta narcisista per excel·lència: ¿com em trobo?" (p. 36). La religió ha passat de tenir una dimensió preferentment sociològica a ser una qüestió psicològica.

Resulten interessants les referències de Duch al capitalisme com a equivalent funcional de la religió (tot recordant l'anàlisi que Walter Benjamin feia ja el 1921): "Déu es torna superflu perquè el capitalisme... ofereix sense treva equivalents funcionals de la providència de Déu". Aquest i altres fenòmens de reaparició —per a molts inesperada— de la religiositat

¹ Lluís DUCH, *L'exili de Déu* (Assaig 40), Barcelona: Fragmenta Editorial 2017.

² Laia de AHUMADA (ed.), *Espirituals sense religió* (Assaig 33), Barcelona: Fragmenta Editorial 2015.

responen al fet que en l'ésser humà hi ha un desig "sempre insatisfet i impossible de culminar, de plenitud i realització absolutes" (p. 45).

D'altra banda, la crisi que ha experimentat en les darreres dècades l'optimisme antropològic i escatològic associat a la ideologia del progrés ha desembocat en el floriment de noves i diverses formes de gnosi, que mostren característiques comparables amb les de les antigues gnosis: "el desencís davant les promeses incomplertes de la Il·lustració, l'aguda consciència de caiguda, la indiscutible supremacia actual, a causa del descrèdit i la desconfiança que inspiren les institucions, del fet psicològic davant el sociològic, l'accentuat individualisme «de masses», la creixent incapacitat de les institucions per a l'orientació d'individus i grups humans, la irrellevància dels codis morals i jurídics vigents, etc." (p. 50).

Les tendències gnòstiques orienten vers la recerca de formes d'il·luminació i de salvació individuals, cosa que s'adiu molt bé amb el fort individualisme que domina a Occident. De fet, se sol buscar una salvació personal a través de l'autoconeixement interior, de l'experiència de si mateix, sense necessitat de mediacions.

La pregunta decisiva que es planteja Lluís Duch en aquest context és què ha de ser considerat com a "nucli intangible de l'Evangeli de Jesús de Natzaret", allò que ell anomena "l'imprescriptible cristià". Es tracta d'identificar l'element essencial i irrenunciable, allò que no pot deixar de ser sempre present en qualsevol imatge de Déu; així com les imatges són culturals i per tant particulars, ambigües i efímeres, hi ha un nucli permanent, estructural, fins i tot "compartit per tots els éssers humans" (p. 70), tots ells *capaces Dei*. La resposta de Lluís Duch és molt clara i concreta: "*l'imprescriptible cristià és la cura de l'altre*" (p. 77), una afirmació que desenvolupa d'aquesta manera: "l'Altre amb majúscula que és Déu i també qualsevol altre ésser humà que, en la varietat d'espais i temps, és una inesborrable imatge de Déu" (pp. 70-71).

La proposta de Duch, doncs, és situar el nucli del cristianisme (i de la religió en general, del nostre accés a Déu) en la dimensió ètica. L'allunyament de l'altre és oblit de Déu i porta a l'espiritualisme. Les referències evangèliques, lògicament, són la paràbola del bon samarità i Mateu 25,40: "tot allò que fèieu a un d'aquests germans meus més petits, m'ho fèieu a mi." La conclusió és òbvia: "El veritable coneixement de Déu consisteix en la praxi quotidiana de la misericòrdia, que és, en realitat, *coneixement* de Déu a través del *reconeixement* del proïsme" (p. 91).

El llibre de Lluís Duch és certament benvingut en un moment en què la situació religiosa a tot arreu, i sobretot en el nostre entorn immediat, s'ha transformat radicalment i continua canviant a gran velocitat. Estudis d'aquesta mena ajuden a reflexionar de forma lúcida i serena sobre la religiositat actual i la seva repercussió en el cristianisme. No anem sobrats de pensadors cristians i els necessitem més que mai.

Pel que fa a la seva proposta concreta, és evident que qualsevol cristià ha d'estar-hi d'acord, en la mesura que recull l'accent de Jesús i de l'Evangeli en l'amor als altres com a insepara-

ble de l'amor a Déu; com diu la Primera carta de Joan, "el qui no estima el seu germà, que veu, no pot estimar Déu, que no veu" (1 Joan 4,20). Tanmateix, crec que aquesta perspectiva ha de ser completada amb una atenció a la dimensió espiritual de la fe i de la relació amb Déu. Com assenyalava justament Armand Puig fa ben poc en aquesta mateixa revista: "El cristianisme és la religió de dos elements que es complementen: l'espiritual i el social."³ En la visió cristiana, són dos aspectes inseparables, que s'alimenten mútuament; la pregària personal i comunitària, viscuda com a veritable relació amb el Déu de Jesucrist, és font d'amor i misericòrdia. En paraules de Francesc Torralba: "Com més espiritual és un ésser, més experimenta el dolor aliè, el seu crit sord, la seva sufrença invisible. En darrer terme, la compassió és un procés espiritual"⁴. El perill de l'espiritualisme, certament present en la religiositat actual —també en el cristianisme—, no ha de fer renunciar a una espiritualitat sòlida i autèntica, que sigui també purificadora de qualsevol imatge de Déu i faciliti l'obertura a la seva veritable presència en nosaltres i a la relació amb ell.

Un altre aspecte que és poc present en l'estudi de Duch i que seria interessant de tenir en compte és la perspectiva de les altres religions i del diàleg interreligiós. El llibre està plantejat des de la perspectiva cristiana i occidental, i tanmateix en un món tan globalitzat pot resultar il·luminadora l'atenció a altres tradicions religioses.

En definitiva, estem davant d'una publicació breu i estimulante, que convida a obrir els ulls a la realitat social, cultural i religiosa en la qual estem immersos, i a reflexionar sobre la imatge de Déu i la sempre necessària inculturació de la fe.

AGUSTÍ BORRELL

Carmelita descalç

Vicari general del Carmel Descalç

³ "Pòrtic", *El Bon Pastor* 88 (abril 2017), p. 3.

⁴ Francesc TORRALBA ROSELLÓ, *Vida espiritual en la societat digital: ¿com desenvolupar les vivències interiors en l'era de la globalització?* (L'expert 25), Lleida: Pagès 2012, p. 91.